Доклад на тему:

«Внеклассная работа учителя аварской литературы»

Выполнила: учительница аварского языка

«Гимназии №1 им. Ю. А. Акаева » - Малаалиева Х. И.

г.Кизилюрт

Авар литератураялъул учителас дарсаздаса

эркенаб заманалда ц1алдохъабазулгун

кинаб х1алт1и гьабизе бегьулеб?

5-6 классазе авар литератураялъул программалъ учителасда цере лъун руго к1вар ц1ик1к1арал масъалаби. Гьел масъалаби ккола моралияб ва эстетикияб рахъалъан ц1алдохъаби церет1езари,г1урусазул г1акъилав критик Белинскияс абухъе,г1адамасулъ г1аданлъи лъугьинаби, кинабго рахъ камилав инсан г1езави. Учителас авар литератураялъул дарсазда бат1аго к1удияб к1вар кьезе ккола ц1алдохъабазулъ г1аданлъиялъулал хасиятал лъугьинариялде,гьезда жидеца ц1алараб асаралъул идеялъулаб ва художественнияб рахъ бич1ч1изабиялде ва литератураялъул кумекалдалъун,литературиял герояздасан мисалги босун,гьел героязего г1адин,нилъерго гьайбатаб Ват1ан бокьизабиялде. Ц1алдохъаби ругьун гьаризе ккола г1адамазул хасиятазе ва ишазе бит1араб къимат кьезеги. Художественниял асарал ц1алиялдалъун ва гьезул цо-цоял рек1ехъе лъазариялдалъун ц1алдохъабазул литературияб мац1 бечелъула, гьезда жидерго хъвавул ва к1алзул калам бит1унги берцингоги г1уц1изе бажарула, щола, гьелдаго цадахъ, литератураялъул теориялъул рахъалъан чара гьеч1еб лъай ва бищунго машгьурал хъвадарухъабазулгун поэтазул х1акъалъулъ баянги.

Т1адехун рехсараб лъай ц1алдохъабазе учителас дарсил заманалда кьола. Амма, баянаб бук1ахъе, киналго к1вар бугелщинал х1алт1аби г1умруялде рахъинаризе ккани, программаялъ рихьизарурал дагьалго саг1атаз г1ей гьабуларо.

Нилъ рохарал руго 1972-1973 ц1алул соналдаса байбихьун 9-10 классазда Дагъистаналъул литература малъизе щвараб ресалдаса. Гьелъ рес кьуна ц1алдохъабазда нилъер республикаялъул т1олалго миллатазул асарал

г1ат1идго ва гъваридго лъазаризе, гъединго Дагъистаналъул литература цебет1еялда хадуб к1вар къун хал кквезе.

Авар халкъалъул г1акъилаб цо кици буго: «Кванан х1ал бихьич1они, гьац1уца гьелъул х1акъалъулъ киг1ан бицаниги, к1ал гьуинлъуларо» - ян. Гьелъин дица абулеб бугеб, нилъеца авар мац1алъулгун литератураялъул учительзабаз, жигар бахъизе ккола авар литература ц1алдохъабазухъе гьелъул т1олабго т1аг1амгун ва мах1гун щвезабизе. Киналха гьелъие ресал ругел? Дир х1исабалда, гьелъие гьадинал формаби ва ресал руго.

1. Литературияб кружок.

2. Драмкружок.

3. Литературияб кружокалъул г1ахьалчаг1аз бак1арила фольклор ва, фольклоралъул асарал г1одор лъун теч1ого, жидерго квералъ хъвараб альманах къват1ибе биччала.

4. Литературияб кружокалъ цо ч1араб заманаялъ, хасго хъвадарухъабазул, поэтазул юбилеялде, къват1ибе биччала жидерго цо хасаб ц1аргин «Г1урччинаб г1аркьел», «Г1олохъанаб гъракь» ва гьел гурел цогидал кружокалъул г1ахьалчаг1аз ургъарал ц1аралгин литературияб газета.

5. 5-10 абилеб классалъул ц1алдохъабазда гьоркьоб школалда т1орит1ила олимпиадаби, конкурсал.

6. Рес бугел школазда зама-заманалда поэтазулгун ва хъвадарухъабазул дандч1ваял ва литературиял вечерал г1уц1ила.

7. Санаг1атаб заман ккарабго, хъвадарухъабазул ват1аналде, гьезул музеязде экскурсиял гьарила.

8. Дагъистаналъул хъвадарухъабазул, поэтазул асараздасан жидедаго лъик1 рихьарал темабазда суратал рахъиялъул ц1алдахъабазул къец

(конкурс) т1обит1ила ва къецалда т1аса рищарал суратазул выставка г1уц1ила.

9. Цадахъ рахъун киноялде ина ва гьелъул х1акъалъулъ пикру дандбала, бихьараб киноялдаса жидерго пикру бицунел сочинениял хъвала.

10. Ц1аларал т1ахьаздасан конференциял т1орит1ила. Рак1 унтун гьабулеб х1алт1и бугони, х1алт1уца жинцагоги малъула нилъеца щиб-щиб гьабизе бегьулебали. Гьал дица т1адехун рехсарал класс тун къват1ибехун авар литератураялъул гьаризе рихьизарарурал х1алт1аби ч1ван къот1араб рецепт гуро. Гьал руго дица дидаго лъик1 рихьаразда гьоркьосан росун хъварал. Гьез лъиего х1алт1улъ квалквал гьабизе гьеч1о, кумек гьабун гурони. Х1ат1ал ч1езе ч1едерабг1аги нух бугони, гьеб г1ат1ид гьабизе, гьенисан хьвадизе бигьаго бук1уна.

Лъиего баянаб жо буго, анкьида жаниб цох1о гурони гьеч1еб авар литератураялъул дарсида учителасухъа бажарулаго ц1алдохъабазе г1елмияб къаг1идаялъ, киг1ан жиндиего гьеб бокьун ва жиндихъа бажарулеб бугониги, литературияб асар, гьелъул пасих1аб мац1, героязул образал бук1ине кколеб даражаялда кьезе.

Т1олалго гьел дица т1адехун рехсарал суалазда т1адч1ей гьабизе бегьула ва рес рекъола школалда учителас литературияб кружок г1уц1ун бугони. Гьенирегги цере кара-ккарал ц1алдохъаби росизе бегьуларо. Т1оцебесеб иргаялда , балагьизе ккола кружокалде росулел ц1алдохъабазул махщалихъ, литературиял асарал рек1ехъе рик1к1ин, интермедиялда,спектаклязда ролал х1ай кин гьесухъа т1убазабун бажарулаян. Литературияб вечералъе х1ажатал ц1алдохъаби т1аса рищиялъе учителасе к1удияб квербакъи гьабула 5-классалъе программаялда рихьизарурал «Ганч1ил вас», «Кьурулъ хут1арав Г1али» г1адал асарал,гьел малъизе заман щварабго цереккунго учителас ролаздеги рикьун,ц1алдохъабазухъе щивасухъе бач1унеб дарсида гьабеян т1адкъани.

Гьеб х1албихьиялъулаб дарсида хал гьабила лъица бищунго лъик1 роль лъазабун бугебали. Литературияб хрестоматиялдасан гьелго классазул ц1алдохъабазда т1ад къала Х. Авшалумовасул «Иццухъ ккараб дандч1вай», Ц1. Х1амзатил «Айдемир ва Умайгьанат» нилъеца т1адехун рехсараб къаг1идаялда т1уразаризе. Бищунго лъик1 ккарал номерал росизе бегьула умумузул собранияби т1орит1улаго, гьенир рихьизаризе. Гьелдаса хадуб учителасда к1ола литературияб кружокалъул г1ахьалчаг1азул ч1ванкъот1араб список ч1езабизе ва гьеб мехалъ бегьула кружок рак1ч1араб куцалда байбихьизе.

Литературияб кружокалда ц1алдохъаби ч1ах1иял хъвадарухъабазул ва ва поэтазул асаразде рачиналде, цин цебеккун гьел ругьун гьарила жидецаго школалда биччалеб къадал газеталде макъалаби, т1абиг1аталъул хис-басалъул, бихьа-таралъул, школалъул ва жидерго классалъул г1умруялдасан къокъалго сочинениял, харбал хъвазе. Гьелдаса хадуб «Х1акъикъат» газеталъул журналалъул гьумералда кьурал куч1дузул анализ гьабун, гьезул лъик1аб-квешаб рахъ балагьила, жидехъего 2-3 темаги кьун, гьел темабазда куч1дул гьаризе т1амила ва гьезул анализ гьабун, лъик1ал ва г1оларел рахъал рихьизарила ва мац1алъул алатазда т1ад авторал кин х1алт1ун ругелали бихьизабила. Гьединал х1алт1аби литературияб кружокалъ ц1алул т1оцебесеб бащдаб лъаг1елалдаго гьарула. Дица гьедин гьабураб х1алт1уца х1асил квешаб кьеч1о. Литературияб кружокалъул г1ахьалчаг1аз байбихьана т1адехун рехсарал темаялдасан бат1и-бат1иял асарал къадал газеталде х1адур гьаризе.

Литературияб кружокалъул г1ахьалчаг1азул жигаралдалъун цо ч1араб заманалда школалда къват1ибе биччана «Г1олохъанаб гьаракьан» ц1ар тараб газета. Гьенир кружокалъулаз рахъулаан жидерго куч1дул, къокъал харбал, фольклоралдасан цо-цо асарал ва кроссвордал.